

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

תוכן

- א. נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות.....1
- ב. מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים.....1
- ג. אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפיהו כמטר.....2
- ד. כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם היים.....3
- ה. דברי תורה אין מתקיימין ביחידי ... חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בדבד בתורה ולא עוד אלא שמטפשין.....3
- ו. אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינתך חוצה ואם לאו יהיו לך לבדך.....5
- ז. נמשלו דברי תורה למים ... אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.....6
- ח. כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע ... מותר לשנאותו.....6

דף ז.

א. נימרינהו לתרוייהו אל ההודאות ורוב ההודאות

כשם שמסיימים בברכת הגשמים ברוך אתה יהוה. אל רוב¹ ההודאות. כך גם תיקנו לומר בברכת ישתבח בסוף פסוקי דזמרה אחר סיום הברכה² ברוך אתה יהוה. אל מלך גדול ומקלל בתשבחות. אל ההודאות.

ב. מתוך שהיא שקולה כתחיית המתים קבעוה בתחיית המתים

בתפילת³ העמידה ברכה שניה – אתה גבור וחתומתה מחיה המתים, שתחיית המתים הם מהגבורות היותר גדולות שבעוה"ז, וסמכו בה הזכרת

¹ עיין באליה רבה סימן רכא ס"ק ב והמעם דרוב זה הוא תואר כמו רב, ועוד שכל טפה וטפה צריך שבח צריך להזכיר בחתימה לשון ריבוי מעין הפתיחה. ועל פי זה יהיה פירוש הגירסא שיש אומרים ב"נשמת" המקלל ברוך התשבחות שמהולל בהרבה תשבחות. אולם אפשר שפי' ברוב ולא בכל כיון שאילו פיננו מלא אין אנחנו מספיקים להודות.

² כ"ב בתוספות ברכות דף נט. "לפיכך תקנו בישתבח אחר סיום הברכה ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות". ויובן על פי מש"כ בפסקי תוספות תענית פרק א – מאימתי אות ז בישתבח ברוך אתה ה' אל מלך גדול בתשבחות אל ההודאות גדול בתשבחות, זהו רוב ההודאות.

³ ערוך השולחן אורח חיים סימן קיד סעיף א – ב

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

גבורות גשמים ואומרים – מתייה מתים אתה רב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם שהגשמים יורדים ג"כ בגבורה, ושניהם לא נמסרו לשליח, כלומר ששניהם הם למעלה מן הטבע, ושניהם חיים לעולם, וכך אמרו חז"ל "מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבעוה בתחיית המתים". וסמכו רוח לגשם משום שע"פ רוב הרוחות מביאים העננים ומהם ירד הגשם.

בהזכרה אומרים גשם ובשאלה אומרים מטר, מכיון שבהזכרת הגבורות אומרים גשם של מעלה שהם עיקר הגבורות. שגשם נקרא כשיורדים מן השמים כשהם למעלה כדכתיב (קהלת יא, ג) אם ימלאו העבים גשם ובמבול כתיב (בראשית ה, ב) ויכלא הגשם מן השמים, אך בשאלה שמבקשים ותן טל ומטר על פני האדמה קבעו לומר מטר שמטר תמיד סמוך לארץ כדכתיב (דברים יא, יד) מטר ארצכם ומטר לא נתך ארצה (שמות ט, לג) ובאיוב (ה, י) כתיב הנותן מטר על פני ארץ ולכן כתיב (שם לו, ו) וגשם מטר וגשם מטרות עוזו דמקודם הוא גשם ואח"כ מטר⁴. ונראה שאם אמר מטר בהזכרה וגשם בשאלה יצא, וא"צ לחזור אלא שמשנה מלשון חכמים.

ג. אם תלמיד חכם הגון הוא כטל ואם לאו עורפהו כמטר

תלמיד חכם הגון⁵, כטל יהיה לך שאינו נעצר ומתבקש לעולם, כך תבקשהו ותלמוד תורה והנהגה מפיו.

אך תלמיד חכם שאינו הגון, ערפהו וסור ממנו, שתלמיד חכם המזלזל במצות ואין בו יראת שמים⁶, אף על פי שהוא מתמיד בתורה ותורתו אומנותו⁷ הרי הוא כקל שבצבור⁸ ואסור לכבדו כלל וכלל⁹. ואם הוא בעל מחלוקת אין לקום מפניו¹⁰. ואם מכשיל את הרבים באיסורים של חייבי

⁴ ואף שיש במקרא כיוצאים מן הכלל מ"מ הוא עיקר פירושים

⁵ שמא תאמר איך נודע אם תלמיד חכם הגון וכו'. ונ"ל דאיתא בש"ס דבבא בתרא (פ ב) כל הרודף אחר צדקה הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם מהוגנים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו וכו', והבן. בן פורת יוסף בראשית פרשת ויחי

⁶ שו"ע ונו"כ יו"ד רמג ג

⁷ לבוש שם

⁸ שיש בידו עון חילול ה' שהוא המור מאד. ועוד שההמון למדין ממנו, דילפינן מקלקלתא, והוא חוטא ומחטיא, ונשא הצעיר עליו את כל עונותם. שוירי ברכה שם ס"ק ב

⁹ ערוה"ש שם

¹⁰ ערך לחם שם

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

מיתה, מדה כנגד מדה¹¹, ערפחה ופירש"י – הרגהו. וכל ת"ח שיש בידו חילול ה', אסור לשמוע דברי תורה מפיו, ולסמוך על הוראתו¹².

וכן נמשל כטל תלמיד חכם הגון ולומד לשמה מתענג נפשו וגופו בלימודו כטל הנוח לכל, ואם לאו שאינו הגון שלומד שלא לשמה עורפחה כמטר, התורה משברו כמטר שלפעמים יורד בזעף ואינו נוח לבריות, כך גם לא תתענג נפשו וגופו בלימודו¹³ וכחו תש וחולך, ואין לו אלא כאשר ישוב ללמוד לשמה, ואז יתחלף כחו, כמו שנאמר (ישעיה מ, לא) וקוי ה' יחליפו כח.

ד. כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם חיים

עיקר מצות¹⁴ לימוד התורה להיות שש ושמה ומתענג בלימודו ואז דברי תורה נבלעין בדמו. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה¹⁵. והשמחה והנאה שמתענג בלימוד התורה, היא מכלל המצוה.

אולם הלומד לא לשם מצות הלימוד, רק מחמת שיש לו תענוג בלימודו הרי זה נקרא לימוד שלא לשמה, ובוה אמרו חז"ל לעולם יעסוק אדם כו' שלא לשמה שמתוך כו'. אבל הלומד לשם מצוה ומתענג בלימודו הרי זה לימוד לשמה, וכולו קודש כי גם התענוג מצוה.

ה. דברי תורה אין מתקיימין ביחודי ... חרב על שונאיהן של

תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד בתורה ולא עוד אלא

שמטפשין

¹¹ שו"ת משנה הלכות חלק ב סימן לה

¹² ברכי יוסף שם ס"ק ג

¹³ והנה זה ידוע כי נעימות התורה גדולה מאוד לנפש האדם הנתונה לו ממעל, אבל כחות הנפש הבהמיות וכל כחות החומר לא ירגישו בנעימה, מפני אשר מסתתרה היא בכמה לבושים, אבל אם נתן ה' לאדם לב לדעת ועינים לראות רב טוב הצפון בחדרים הפנימים, וכמו שאמרו ז"ל (עיין זוהר ח"ב צ"ע"ב) אורייתא וקוב"ה כולה חד, אז בוודאי יקשיבו כל כחות האדם לנועם אמריו הנאמרים להם בנחת, וכולם יתענגו מטובה, וזה הוא עיקר הלימוד לשמה, שלא יהיה שום מסך מבדיל בין אור התורה לנפש האדם, ולקבל אמריה בבחינת פנים אל פנים. שם

¹⁴ אנלי טל הקדמה

¹⁵ ובזה"ק דבין יצה"ט ובין יצה"ר אינן מתגדלין אלא מתוך שמחה. יצה"ט מתגדל מתוך שמחה של תורה. יצה"ר כו'. ואם אמרת שע"י השמחה שיש לו מהלימוד נקרא שלא לשמה או עכ"פ לשמה ושלא לשמה. הרי שמחה זו עוד מגרע כח המצוה ומכהה אורה ואיך יגדל מזה יצה"ט. וכיון שיצה"ט מתגדל מזה בודאי זה הוא עיקר המצוה. שם

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרה היומי

מסכת תענית

לכתחלה¹⁶ מצוה להדר כל מה שיכול ללמוד בחבורה, על אף שמקיים מצות עשה של תלמוד תורה אף שכשהוא לומד ביחיד. ועי"ז מתקדש שם שמים יותר כשנאספים רבים מבני ישראל לעבודת הש"י.

אולם אם לא מצא¹⁷ חברים ללמוד עמו ילמד לבד¹⁸. וכן מי שמרגיש שאם ילמד לעצמו יעלה בידו יותר להבין דבר על בוריו וכוונתו שלאחר שיעלה בידו ישתדל ללמוד גם עם אחרים, שפיר דמי.

וע"י חבורה מתרחבה הידיעה יותר משא"כ כשהוא לומד יחידי, וכמו שאחז"ל (ירמיהו נ פסוק לו) חרב אל הפדים ונאלו חרב על שונאיהן של ת"ח שעוסקין בתורה בד בד, ולא עוד אלא שמתפשין שנאמר ונאלו.

ומלבד זאת בלימוד בחבורה מתקיים יותר קביעות העתים שלו שאין כח כל כך להיצר לבטל קביעותו מפני שחביריו יזכירוהו שילך ללמוד ויתבייש לפרוש מהעבור¹⁹. וכמו שאחז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה.

ועוד מצוי שמקיים עי"ז גם המצות עשה של לימוד תורה לאחרים שלפעמים שחבירו אינו מבין היטב הדבר והוא מסבירו וכדמוכח (בב"מ ל"ג) דעי"ז הוא בכלל רבו.

וכ"ש באלו שאינם יכולים ללמוד בעצמן, ולשכור רב כל אחד בפני עצמו ג"כ אין ביכולתם. כמה החוב גדול עליהם להתחבר יחד, ולעשות להם חבורה, לשכור להם רב שיורה להם דרך ה' אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשו, ומקיימין מה שאמר התנא באבות עשה לך רב וקנה לך חבר, שבלא זה ישאר כל אחד בלא מקרא ומשנה והלכות ומה ישיב כשישאלו לו בתחלת הדין שלו על כל אלה וכבר כתוב בתורה ע"ז כי הוא חייך וארך ימך דע"י התורה נברא כח החיים לנפש לעוה"ב לנצח. ועיקר הלימוד יהיה אצל אנשים כאלו בהלכות כדי שידעו לקיים מצות ה'²⁰.

¹⁶ הפ"ן חיים – נדחי ישראל פרק יד

¹⁷ ופשיטא דכל היום ללמוד דוקא בחבורה ולעצמו לא ילמוד – כמעט אי אפשר שו"ת שלמת חיים יורה דעה סימן קא, הנהגות ופסקים (הגר"ח זוננפלד) הלכות תלמוד תורה

¹⁸ שו"ת שלמת חיים יורה דעה סימן צט והנה בעלויות אליהו הביא בשבחי הגר"א בבחרותו שהיה לומד בחדרו, ומשמע שם שהיה לומד אז ביחידי. על הגאון אפילו בימי בחרותו פשיטא שבירר לעצמו הדין ע"פ ההלכה, ובודאי לא מצא חברים. ועכ"פ מי שלומד לעצמו שמרגיש שבענין זה יעלה בידו יותר להבין דבר על בוריו וכוונתו אחר שיעלה בידו יראה להשתדל גם עם אחרים, פשיטא שאינו בכלל זה. והיעב"ץ כתב (בהקדמתו לסידור) דבארץ ישראל לא שייך זה, יע"ש. ומעמא משום דאורא דאר"י מחכים. וכבר העיר המגיה (על חידושו של היעב"ץ) ממה שהובא ברש"י באבות פ"ו מ"ג הך דרשא דהגמ' בתענית על דוד המלך ואחיתופל שהיו בא"י. וע"ע אוצרות התורה (עמ' 839) שהאריך להוכיח מדברי חז"ל דאף בא"י איכא למעלת לימוד בחבורה.

¹⁹ וגם כשהוא לומד בעצמו אין מנכר כל כך כשמחסר איזה יום משא"כ כשיש לו שיעור בביהמ"ד זוכר את החסרון תמיד כשרואה חביריו שסיימו כמה פרקים והוא חסר מהן ורואה להשלימן

²⁰ שבלא הלימוד בודאי נכשלין בכמה גופי תורה ועי"ז אמרו חז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. ומ"מ צריכים לקבוע עת גם ללמוד בספרים המיוסדים על עניני המוסר והמדות כדי להרגילם ליראת ה' וללכת

להצטרפות להלכות הדרה היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ו. אם תלמיד הגזון הוא יפוצו מעינתיו חוצה ואם לאו יהיו לך לברך

אין מלמדין²¹ תורה לתלמיד שאינו הגזון, ואפילו שלומד על מנת לקנטר²², אלא מחזירין אותו למוטב ומנהיגין אותו בדרך ישרה ובודקין אותו, ואח"כ מכניסין אותו לבית המדרש ומלמדין אותו.

ולפיכך בני התועים²³ ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם, ונולדו בין הקראים, הרפורמים, הקונסרבטיבים וכדומה. וכן בני המומרים²⁴. וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם, וגדלוהו ואינו זריו לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס, ואף על פי ששמע אח"כ שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס, שהרי גדלוהו על טעותם, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה.

וכן קטן²⁵ שהולך בדרך לא טובה כגון משכב זכר, ועובר על לאו לא תגנוב מחזירין אותו למוטב ובודקין אחריו ומתיר ללמדו תורה.

אולם ילדים מנשואי התערובות ר"ל, שההורים מביאים את ילדיהם ללמוד בחדרים, ות"ת, וטענה בפייהם שהרי האב הוא יהודי, אף שהאם היא נכריה, אסור ללמדם תורה והרי הם כנכרים לכל דבריהם²⁶.

בדרכי הצדק והיושר בין איש לרעהו כדי שלא יתחלל השם ח"ו דהנה האנשים המתקרבים עצמם יותר לתורה אם ימצא אצלם מדות מגונות (כגון מחלוקת או שארי מדות רעות ופריצות ח"ו) יש חילול השם גדול אבל אם ירגילו עצמם ללכת בדרכי הצדק והיושר יתקדש שם שמים על ידם שהכל יאמרו שתורת ה' גרמה להם כל המדות טובות

²¹ שו"ע ונו"כ יו"ד רמ"ז

²² ערוך השולחן שם כא

²³ רמב"ם הלכות מומרים פרק ג הלכה ג

²⁴ בני מומרים, יש מעלה וחסרון, דמצד עצמם, לא חטאו עוד, והמה כחומר ביד היוצר, שאפשר לגדלם למוטב, אבל מצד השני המה כתינוק שנשבה ביד הוריהם, אשר אינם מניחים אותם לילך בדרכי החיים של תורה"ק, אכן ראינו שהרבה פעמים, הבנים שנתקרבו לתורה, החזירו למוטב גם אבותיהם, ובודאי יש להתאמץ לקרבם לתורה, – אבל כ"ז להתלמד במקום אחר, אכן בנד"ד צדקו דברי כת"ה דהוי נכרים גמורים, והמה בכלל האיסור דלימוד תורה לעכו"ם. בשו"ת מנחת יצחק חלק ג סימן צה

²⁵ לקט יושר חלק ב (יורה דעה) עמוד לט ענין ב ועיין בשו"ת מנחת יצחק שם "ראיתי בשד"ח (מע' האלף אות רמ"ד), דהביא מהחיד"א ז"ל בס' פתח עינים, דכתב ליישב, דזה מיירי רק בתלמיד שמעשיו מקולקלים וסנו שומעני, וכתב ע"ז השד"ח, דלפי"ז היא (דאדר"ג), לא מיירי במי שמעשיו מקולקלים, ודוחק, וגם כתב שיש בזה סתירה בדברי החיד"א ז"ל, ממש"כ במק"א, והביא גם מדברי הברכי יוסף (או"ח סי' קנ"ו) מש"כ בדברי הש"ס ופוסקים, בענין תלמיד שאינו תוכו כברו עיין שם

²⁶ שו"ת מנחת יצחק שם.

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>

הלכות הדרף היומי

מסכת תענית

ז. נמשלו דברי תורה למים ... אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה

דברי תורה²⁷ נמשלו כמים שנאמר (ישעיהו נה פסוק א) הוי פל צמא לכו למים, לומר לך מה מים אינם מתכנסין במקום מדרון אלא נוזלין מעליו ומתקבצים במקום אחד, כך דברי תורה אינם נמצאים בגסי הרוח, ולא בלב כל גבה לב, אלא בדכא ושפל רוח שמתאבק בעפר רגלי החכמים²⁸, ומסיר התאוות ותענוגי הזמן מלבו, ועושה מלאכה בכל יום מעט כדי חייו, אם לא היה לו מה יאכל, ושאר יומו ולילו עוסק בתורה.

דף ז:

ח. כל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו רשע ... מותר לשנאותו

חמורה מידת עזות פהים שלמרות שאסור לדבר לשון הרע ללעוג או לקרוא לאדם רשע עבור מדות מגוננות שיש בו אם הוא עז פנים מותר לקרותו רשע ומצוה לשנאותו²⁹. אולם צריך להתישב בדבר מתי נקרא בשם זה³⁰.

²⁷ רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ט

²⁸ זהו מאמר ר' יוסי בן יעזר בפ"א דאבות מ"ד ופירשה רבנו לגדר גדרי הענוה לתורה וקיומה. עבודת המלך שם

²⁹ גבורת ארי בסוגיין

³⁰ הפ"ן חיים לשון הרע – באר מים חיים כלל ד ס"ק מ ועיין שולחן ערוך אבן העזר סימן ב סעיף ב "וכן מי שיש בו עזות פנים ואכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד, חוששים לו ביותר שמא גבעוני הוא". ועיין מדרש תנחומא פרשת קרח סימן ח "ומי שיש בו עזות פנים ואינו מתבייש לפני מי שגדול ממנו שנאמר (משלי כא) העז איש רשע בפניו, ומי שהוא בעל מחלוקת שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים, ושניהם היו בדתן ואבירים עזות פנים ומחלוקת" ועיין מרדכי מסכת בבא קמא פרק הגוזל ומאכיל רמז קפה קפו "אפילו אדם המריב עם חבריו ואומר בפרהסיא אלך ואמסור ממונך לכותים הואיל ומעיז פניו בפרהסיא נחשב רשע ופסול לעדות והוא הדין לשבועה".

להצטרפות להלכות הדרף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/GBwUrGXgJmSBYBitDGM0T3>